

Nr 83.

Av herr **Thulin**, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag i fråga om allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.

I den för årets riksdag framlagda statsverksproposition har Kungl. Maj:t, bland annat, föreslagit oförändrade grunder i fråga om dyrtidstillägg åt statens befattningshavare för nästkommande budgetår. Vid bifall härtill skulle den sedan den 1 juli 1923 gällande begränsningen i dyrtidstillägget, varigenom dyrtidstillägg utgår å högst 800 kronor i månaden för reglerade befattningar och 650 kronor i månaden för oreglerade befattningar, komma att bibehållas åtminstone under budgetåret 1925—1926.

Den ifrågavarande begränsningen av dyrtidstillägget, som på grund av sin natur endast drabbar de högre statstjänstemännen, har tidigare möjligen varit motiverad av då rådande extra ordinära förhållanden. I och med återgången till mera normala förhållanden, framför allt genom penningvärdets relativa stabilisering, har emellertid varje sakligt skäl för bibehållande av denna begränsning bortfallit. Motionsvis hava också under de senaste åren förslag väckts inom riksdagen om begränsningens borttagande eller i allt fall om den ifrågavarande gränsens höjande till 1,250 kronor i månaden för reglerade och 1,000 kronor i månaden för oreglerade tjänster eller den gräns, som tidigare varit i förevarande hänseende fastställd. Dessa ändringsförslag hava emellertid icke lett till något resultat. Jag tillåter mig emellertid att ånyo fästa riksdagens uppmärksamhet på denna sak.

Finansministern har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet berört en framställning från befattningshavare i råds- och byråchefsggraden inom departementen och de centrala ämbetsverken beträffande, bland annat, borttagande av den ifrågavarande begränsningen i dyrtidstillägget. Finansministern har därvid förklarat sig icke vilja förneka, att visst fog numera funnes för kraven på en tillämpning av det proportionella systemet över hela linjen. Ur statsfinansiell synpunkt vore ett sådant tillmötesgående ej heller oöverkomligt. Emellertid ville han icke nu ingå i någon närmare prövning av dessa spörsmål, utan avvaktade resultaten av den utav Kungl. Maj:t anbefallda utredningen angående avlöningsförhållandena inom statsförvaltningen (se närmare bil. till 1925

års statsverksproposition). Något verkligt skäl att avvakta denna utredning för borttagande av den här ifrågavarande begränsningen finnes emellertid säkerligen icke. Vilka jämförelsepunkter denna utredning än kommer att uppvisa i fråga om förhållandet mellan statsanställdas och privatanställdas löneinkomster, så kan dock densamma ingalunda tänkas lämna något stöd för den uppfattningen, att de högre statstjänstemännen skulle åtnjuta bättre lönevillkor än privatanställda löntagare i motsvarande ställning. Vid sådant förhållande och då ovanstående utredning visar, att de högre statstjänstemännens löneställning, även fränsett dyrtidstillägget, redan genom det nya lönesystemets införande blivit avsevärt försämrade, synes billigheten kräva, att snarast möjligt åtminstone den förbättringen genomföres i fråga om de högre statstjänstemännens löneställning, att den ifrågavarande begränsningen i dyrtidstillägget borttages eller att i allt fall gränsen höjes till 1,250 kronor i månaden för reglerade och 1,000 kronor i månaden för oreglerade tjänster.

Kostnaderna för genomförande av det senare alternativet torde kunna beräknas till omkring 400,000 kronor för år.

Såsom ytterligare skäl för begränsningens borttagande må anföras, att en tillämpning av densamma förrycker det av statsmakterna nyligen genomförda nya lönesystemet och att det borde vara statsmakterna angeläget, att den nya löneskalan, som ju får förutsättas vara lämpligen avvägd de olika lönegraderna emellan, snarast möjligt kommer till full tillämpning hela skalan igenom.

Såsom finansministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet vitsordar, äro näringarnas tillstånd och arbetsmarknadens läge tillfredsställande. Några statsfinansiella skäl kunna icke rimligen åberopas för bibehållande av den undantagsställning i lönehänseende, som genom denna begränsning i dyrtidstillägget tillskyndas de högre statstjänstemännen och varigenom dessa i själva verket i förhållande till övriga medborgare äro underkastade en kännbar extra beskattning till staten.

En avskrift av den av mig omnämnda framställningen från befattningshavare i råds- och byråchefsgården bifogas.

Med åberopande av vad ovan framhållits får jag sålunda hemställa,

att riksdagen ville besluta sådan ändring i grunderna för dyrtidstillägget för statens befattningshavare, att dyrtidstillägg må utgå även å den del av avlöning, som överstiger 800 kronor i månaden för reglerade och 650 kronor i månaden för oreglerade tjänster eller att ifrågavarande gräns åtminstone måtte höjas till den tidigare i ifrågavarande avseende fastställda gränsen eller till 1,250 kronor i månaden för reglerade och 1,000 kronor i månaden för oreglerade tjänster.

Stockholm den 21 januari 1925.

Einar J:son Thulin.

Bilaga.

Till KONUNGEN.

Efter gemensamma överläggningar hava undertecknade, befattningshavare i råds- och byråchefsgraden inom departement och centrala ämbetsverk, beslutat ingå till Eders Kungl. Maj:t med följande framställning i lönefrågan.

Det senaste årtiondets löneutveckling för statens tjänstemän har ifråga om befattningshavare med högre utbildning givit till resultat en mer eller mindre försämrad reallön och på samma gång en allmän nivellering av löneskalan, varigenom särskilt byråchefs- och sekreteraregraderna såväl absolut som relativt fått vidkännas en synnerligen kraftig sänkning i sin förutvarande löneställning. För belysande härav må till en början anföras nedanstående tablå, där den procentiska ökningen av nominallönen från 1914 till 1924 (juli) finnes uträknad för olika tjänstegrader inom den centrala förvaltningen.

Befattningshavare	Grundlön utan dyrtids-tillägg			Grundlön med dyrtids-tillägg		
	Begyn-nelselön	Slutlön	Medeltal	Begyn-nelselön	Slutlön	Medeltal
Generaldirektör	54.9	54.9	54.9	69.8	69.8	69.8
Byråchef	29.6	37.2	33.6	49.8	56.0	53.0
Förutvarande andragradstjänst						
a) B 16	47.9	47.4	47.6	73.0	71.4	72.1
b) B 15	32.2	33.2	32.8	54.6	55.8	55.2
Notarie	60.5	39.4	48.3	87.5	63.0	73.3
Kvinnligt biträde i 3:e graden	60.2	59.5	59.8	87.2	86.5	86.8
» » » 2:a »	60.9	50.9	55.3	87.9	76.1	81.5
» » » 1:a »	80.0	60.9	69.1	110.0	87.9	97.4
1:e expeditiönsvakt	88.8	117.9	103.8	120.8	154.6	138.3
Expeditiönsvakt	110.0	124.6	117.8	145.0	162.3	154.3

Om, såsom riktigtast synes vara, hänsyn toges till såväl begynnelse- som slutlönen, har byråchefsgraden, enligt vad tablå utvisar, erhållit den minsta förhöjningen av nominallönen eller endast 53 %. Ej nämnvärt bättre ter sig visserligen resultatet för de sekreteraretjänster, som i den nya löneplanen tillförts lönegrad B 15, men lärer deras löneställning fortfarande vara föremål för Kungl. Maj:ts prövning, varvid de starka skäl, som förebragts för en förbättring av densamma, ej torde kunna undgå att vinna vederbörligt beaktande. Av tablå framgår även, att löneförhöjningen för notariegraden belöper sig till 73 % och för de kvinnliga biträdesgraderna till 82 à 97 % samt för vaktmästaregraden till nära tre gånger så mycket som motsvarande höjning för byråcheferna.

Ställer man den ovan angivna ökningen av nominallönen i relation till den samtida ökningen av levnadskostnaderna, får man ett uttryck för de förändring reallönen undergått. För ett riktigt bedömande av denna förändrings verkliga omfattning har man i förevarande fall, vad levnadskostnaderna beträffar, att taga hänsyn icke så mycket till förhållandena år 1914, som fastmer

till 1905 års nivå, enligt vilken 1914 års löner egentligen äro utmätta. Med tillhjälp av socialstyrelsens prisstatistik kan stegringen i levnadskostnader från år 1905 till mitten av år 1924 beräknas till omkring 100 % och, med utgångspunkt från år 1914, till omkring 71 %. Då motsvarande ökning av nominallönen, såsom ovan påvisats, för byråchefsgraden belöper sig till endast omkring 53 %, inses lätt, vilken avsevärd sänkning inträtt för ifrågakvarande befattningshavare av deras reallön och därmed av deras levnadsstandard.

Det må jämväl erinras, att till den absoluta deklassering av de högre befattningshavarna, som skett därigenom, att deras löner förlorat så väsentligt i köpkraft, kan läggas den ytterligare deklassering i socialt avseende, som relativt taget ägt rum såväl därigenom, att andra befattningshavare i statens tjänst åtminstone fått lönerns köpkraft mindre beskuren som därigenom att inkomsterna för den övervägande delen av svenska folket sedan år 1905 torde hava gått i riktning mot en ökad köpkraft. Ställer man så denna absoluta och relativa försämring av de högre tjänstemännens reallöner mot bakgrunden av den för statens befattningshavare väsentligt ökade tjänstgöringstiden samt de minskade möjligheterna till biförtjänster, varav särskilt de högre tjänstegraderna torde hava drabbats, blir bilden av deras ekonomiska och sociala deklassering fullständig. Att staten genom en dylik lönepolitik skulle i längden kunna rekrytera de viktigare befattningarna inom förvaltningen med kompetent personal synes mer än osäkert.

Under sådana omständigheter hava undertecknade befattningshavare i råds- och byråchefsgraden inom den centrala förvaltningen ansett sig icke kunna underlåta att för sin del hos Eders Kungl. Maj:t framlägga sina allvarliga bekymmer i lönefrågan samt påyrka en snar och effektiv ändring till avhjäljande av ovan angivna missförhållande. Det vill härvid synas skäligt och med hänsyn till rekryteringsfrågan nödvändigt, att denna ändring medför en lön, som något så när motsvarar levnadskostnadsökningen och som bättre än vad nu är fallet återställer den förut såsom riktig befunna relationen mellan byråchefsgradens och andra tjänstegraders löneförmåner.

För bedömande av de åtgärder, som härvid närmast torde böra komma i fråga, tillåta vi oss först rikta uppmärksamheten på vissa samverkande orsaker till den för de högre befattningshavarna så oförmånliga löneutvecklingen. Erinras må sålunda, hurusom dessa befattningshavare redan enligt den allmänna planen för det nya lönesystemet fått vidkännas en försämring i lönevillkoren i jämförelse med de lägre tjänstemännen. Vad som emellertid verkar särskilt lönereducerande för de högre tjänstegraderna och enkannerligen för byråchefsgraden är den inkonsekventa avvägningen av lönerna efter orternas dyrhet. Denna avvägning borde ju rimligtvis vara procentuellt lika för alla tjänstegrader, eftersom ju därmed endast avses åstadkommande så långt möjligt av samma köpkraft hos lönen, vare sig vederbörande tjänsteman är placerad å dyr eller billig ort. Detta är emellertid långt ifrån fallet. Under det att sålunda förhöjningen i avlöning inom den högsta dyrortsgruppen (G) i jämförelse med grundlönen inom den lägsta dyrortsgruppen (A) för tjänstemän till och med 9:e löneklassen utgör 27—28 procent eller i det närmaste samma procenttal, som betecknar skillnaden i levnadskostnaderna mellan högsta och lägsta dyrortsgrupp, uppgår motsvarande höjning för byråchefsgraden, efter en successiv minskning för mellanliggande grader, till högst 15.9 procent i 26:e och lägst 13.7 procent i 29:e löneklassen. Härigenom har i själva verket en befattningshavare av byråchefsgrad i Stockholm, varest det stora flertalet av dessa befattningshavare är tillfinnandes, tillskyndats en reducering av grundlönen i jämförelse med de lägre befattningshavarna å nämnda ort med cirka 1.100 kronor i den lägsta löneklassen och 1.500 kronor i den högsta löneklassen.

Syftet med denna beskärning av ortstilläggen i de högre lönegraderna har från

början av kommunikationsverkens lönekommitté angivits vara att förekomma, att dessa tillägg skulle springa alltför mycket i höjden för befattningshavare, »vilkas större avlöningar medgiva viss motståndskraft mot dyrortsförhållandena». Härigenom hava emellertid, på ett mot systemet med dyrortstillägg principiellt stridande sätt, ifrågavarande befattningshavare uppenbarligen försatts i en ogynnsam undantagsställning, särskilt i betraktande av att de ökade utgifter, som motsvaras av dyrortstilläggen, till mycket avsevärd del utgöras av en sådan post som höjda hyror, varå besparingar näppeligen kunna göras.

Samma principiellt oriktiga förfaringssätt, varigenom en ytterligare försämring skett i fråga om byråchefsgradens löneförmåner, har tillämpats vid utmätandet av dyrtidstilläggen, nämligen genom den i grunderna för dessa intagna bestämmelsen att dyrtidstillägg icke må utgå å den del av avlöningen, som överstiger 800 kronor i månaden för reglerade och 650 kronor för oreglerade befattningar. Ett borttagande enbart av denna begränsning, utan samtidig ändring av bestämmelserna rörande dyrortstilläggen, skulle visserligen ej medföra något större tillskott i avlöningen, men likväl under nuvarande förhållanden hava en icke oväsentlig betydelse för en byråchefs budget. Sammanlagt utgör emellertid den minskning i dyrorts- och dyrtidstillägg, som genom ovan angivna förfaringssätt oriktigt tillskyndas byråchefer och med dem jämställda befattningshavare i Stockholm, icke mindre än nära 1,450 kronor i den lägsta löneklassen och omkring 2,150 kronor i den högsta, om dyrtidstillägget beräknas till 17 % (julikvartalet 1924).

De närmast till hands liggande åtgärderna för motverkande av den opropor-tionerligt starka löneförsämring, som under årens lopp drabbat byråchefsgra-den, torde sålunda vara att söka i vidtagandet av vissa, redan ur principiell synpunkt påkallade rättelser med avseende å de nu tillämpade grunderna för dyr-orts- och dyrtidstilläggen. Den omläggning av dyrortsbestämmelserna, som här-för erfordras, lärer måhända för sitt genomförande kräva viss utredning i äm-net. En sådan omläggning måste dock enligt vårt förmenande snarast möjligt verkställas för tillrättaläggande av det naturliga ändamålet med dyrortstilläg-gen, nämligen en likformig avvägning av lönebeloppen inom respektive tjänste-grader med hänsyn tagen till levnadskostnaderna å de särskilda orterna.

Ett missförhållande, som däremot kan utan vidare av statsmakterna rättas, är maximibegränsningen för dyrtidstilläggen. Ur statsfinansiell synpunkt lärer ej heller hinder behöva möta för omedelbart vidtagande av en dylik, jämförelse-vis obetydlig ändring i grunderna för dyrtidstilläggen. Det må i detta samman-hang jämväl framhållas, att penningvärdet numera blivit så stabiliserat, att några större fluktuationer däri torde få anses så gott som uteslutna, och att med återgången till mera normala förhållanden alla skäl tala för att den löne-skala, som under de senaste åren genomförts, också tillämpas de olika lönegra-derna emellan. Även ur denna synpunkt synes därför tiden vara inne för ett borttagande av omförmälda begränsning i dyrtidstilläggen.

Men även om erforderlig rättelse vidtages i ovan berörda avseenden — en rät-telse som givetvis bör konsekvent genomföras över hela linjen och sålunda jäm-väl komma andra befattningshavare i vederbörlig mån till godo — skulle ändock tjänstemännen i byråchefsgraden fortfarande vara väsentligt underkompense-rade i betraktande av den verkliga levnadskostnadsökningen. För såvitt det må anses skäligt och med statens eget intresse överensstämmande att tillförsäkra byråchefsgraden en avlöning, varigenom dess innehavare kunna bibehållas vid sin förutvarande sociala standard, som med hänsyn till arbetsuppgifternas be-skaffenhet ej lärer kunna betraktas som för hög, nödgas man alltså jämväl ingå på frågan om denna tjänstegrads tillbörliga placering i den nya löneskalan.

I samband med denna fråga kunna vi ej underlåta att beröra vissa härmed sammanhängande spörsmål. Erinras må sålunda, att de förutvarande kansli-

råden i utrikesdepartementet vid den år 1919 företagna omorganisationen av departementet erhöilo en i löneavseende väsentligt förmånligare ställning än sina motsvarande kolleger i andra departement. Vidare hava krav framställts om beredande av högre löneställning för universitetsprofessorer, landssekreterare och landskamrerare samt även för hovrättsråd än vad nu genom det nya lönesystemet fastställts för råd och byråchefer i departementen och de centrala verken. Dessa krav hava jämväl i viss utsträckning beaktats i högskolornas löne-regleringskommittés betänkande den 29 november 1921, i vilket förordats viss gynnad ställning i löneplanen för universitetsprofessorerna i Uppsala och Lund, samt i 1924 års landsstatslönesakkunnigas utlåtande den 30 september 1924, vari föreslås, att landssekreterare och landskamrerare tillföras en nyinrättad 22:a lönegrad. Vid bifall till nämnda förslag skulle sålunda byråchefsgarden komma att i lönehänseende degraderas även i förhållande till vissa nu jämställda tjänster, vilket är desto mera anmärkningsvärt som ifrågavarande befattningshavare tidigare, före de senaste gemensamma löne-regleringarna, varit i löneskalan något lägre ställda än råd och byråchefer i departementen och de centrala verken.

Nämnda krav och förslag synas emellertid fullt naturliga med hänsyn till den otillfredsställande lönenivå, som enligt vad ovan anförts numera blivit fastställd för byråchefsgarden. Enligt vårt förmenande är också orsaken till de framkomna förslagen att placera ovan angivna befattningshavare högre upp på löneskalan än byråcheferna mera att söka just i nyss antydda förhållande än i den omständigheten att högre personliga kvalifikationer skulle erfordras för och större ansvar vara förenat med dessa andra tjänster. Vi vilja ingalunda förneka, att fullt bärande skäl föreligga för att placera ifrågavarande tjänster ovanför den nuvarande 20:e lönegraden, men vi hålla ock före, att i vissa fall liknande skäl och i andra fall andra men lika starka skäl finnas för att bereda råd och byråchefer i departementen och de centrala verken en bättre löneställning än vad nu skett. Särskilt må här ytterligare betonas vikten av att tillfredsställande rekryteringsmöjligheter skapas. Såsom förhållandena nu äro, möta ofta synnerliga svårigheter att få råds- och byråchefstjänsterna besatta med tillräckligt kvalificerade personer. Exempel härpå erbjuda medicinalrådsbefattningarna i medicinalstyrelsen och andra dylika tjänster, som mera direkt konkurrera om arbetskraften vare sig med den mera inkomstbringande enskilda företagsamheten eller med bättre avlönade tjänster inom de under vederbörande centrala verk lydande kårerna. Med hänsyn till rekryteringen i allmänhet inom den centrala förvaltningen må ock framhållas den stora betydelsen därav, att råds- och byråchefstjänsterna avlönas på sådant sätt, att de kunna utöva en lockelse för de bästa eller i allt fall för de goda arbetskrafterna att ägna sig åt statstjänsten, vilket för närvarande näppeligen kan anses vara förhållandet.

Även en annan synpunkt förtjänar i detta sammanhang beaktande, nämligen att råd och byråchefer beredas en löneställning, som åtminstone i någon mån utmärker deras chefsställning i förhållande till underlydande tjänstemän och kärer.

Erinras må slutligen, att kommunikationsverkens lönekommitté i sitt förslag till löne-reglering för kommunikationsverken upptog även en 21:a lönegrad, dit bland andra byråchefstjänsterna skulle föras. Härigenom skulle byråchefsgardens slutlön på dyraste ort bliva 12,420 kronor mot nuvarande 11,940 kronor. Nämnda förslag blev emellertid ändrat av Kungl. Maj:t och riksdagen utan att dock någon tillfredsställande utredning i ämnet förelåg.

På grund av ovan angivna förhållanden synes det oss nödvändigt, att i samband med prövningen av föreliggande förslag om utökning av den gällande löneplanen för manliga tjänstemän med två nya lönegrader en förnyad utredning igångsättes för ett mera allsidigt bedömande av frågan om råds- och byråchefsgardens löneställning.

tjänsternas i departementen och de centrala verken slutliga placering i löneskalan.

Med åberopande av vad sålunda anförts tillåta vi oss hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes,

dels föreslå riksdagen att besluta, att dyrtidstillägg skall från och med den 1 juli 1925 utgå även å den del av avlöning, som överstiger 800 kronor för reglerade tjänster och 650 kronor för oreglerade tjänster,

dels föranstalta om den utredning, som kan befinnas erforderlig för genomförande snarast möjligt av sådan ändring i grunderna för dyrortsgrupperingen, att denna må bättre än vad nu är fallet motsvara sitt verkliga ändamål,

dels ock slutligen, i samband med prövningen av föreliggande förslag om utökning av nu gällande löneplan för manliga tjänstemän med två nya lönegrader, den tjuguförsta och den tjuguandra, samt uppflyttande av vissa tjänstemannakategorier i högre lönegrad än den nuvarande tjugonde, låta verkställa förnyad, allsidig utredning om placering i den nya löneskalan av råds- och byråchefsbefattningarna i departementen och de centrala verken.

Stockholm den 21 oktober 1924.

Underdånigst